

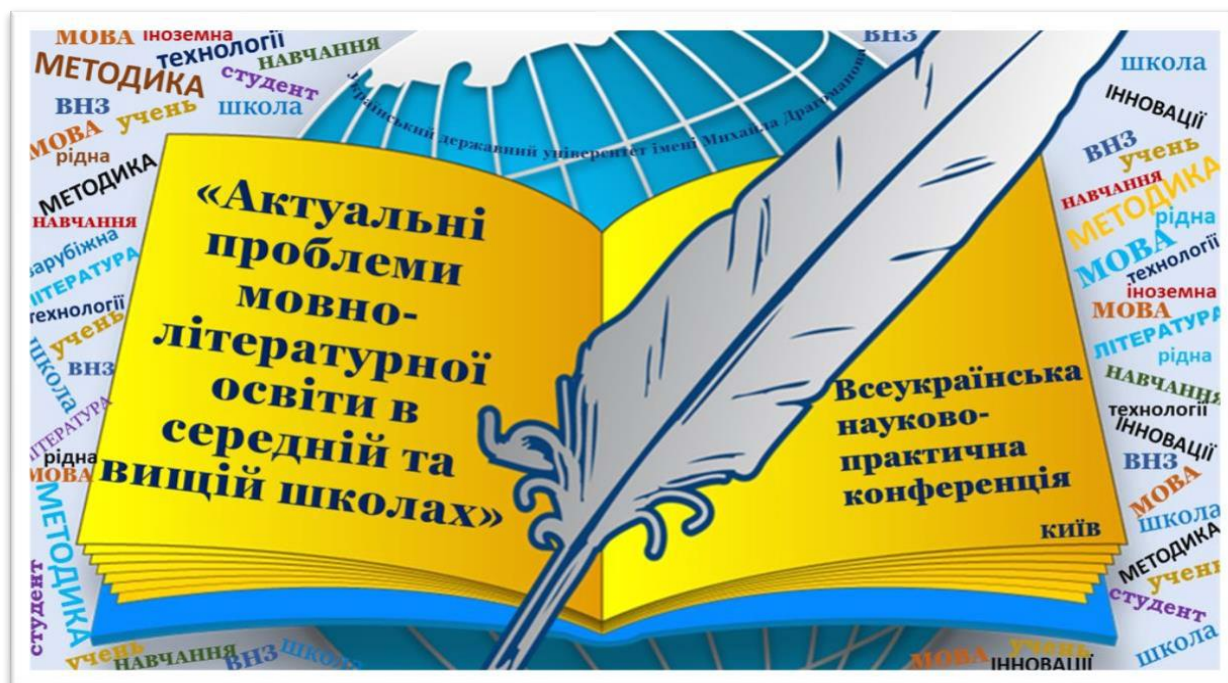
Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет іноземної філології
Кафедра методики викладання світової літератури
Кафедра методики викладання іноземних мов
Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Матеріали

IV Всеукраїнської науково-практичної
конференції

«Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах»

27 квітня

Київ – 2023

УДК 37.091.31:81/82(082)

А43

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету іноземної філології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Редакційна колегія: Н. Є. Леміш, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.); О. О. Ісаєва, д-р пед. наук, проф., В. В. Ніколаєнко, канд. пед. наук, доц. (заст. гол. ред.); А. Ю. Вітченко, канд. пед. наук, доц., А. О. Мельник, канд. пед. наук, доц. (відп.ред.).

А43   **Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах:** матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 р.) / Укладачі: А. Ю. Вітченко, А. О. Мельник. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 160 с.

Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools: papers of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference (April 27, 2023) / Compilers: A. Yu. Vitchenko, A. O. Melnyk. – Kyiv : Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine Publishing House, 2023. – 160 p.

Збірник містить тези доповідей учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах», що висвітлюють сучасні проблеми методики викладання зарубіжної літератури та іноземних мов у закладах вищої й середньої освіти та пропонують шляхи їх вирішення.

Для вчителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів вищої освіти, студентів педагогічних і філологічних факультетів, науковців.

The collection comprises abstracts of the participants of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference "Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools", dealing with both topical issues of foreign literature and languages teaching methods at secondary and higher educational establishments, and ways of their solving.

The collection is intended for teachers of secondary schools, lecturers of higher educational establishments, students of pedagogical and philological faculties, and scholars.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 37.091.31:81/82(082)

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023
© Редакційна колегія конференції, 2023

T: So, you read an article and found key-steps to story-based learning. Now, please, read these stages one by one and explain how do you understand it.

Висновки. Підсумовуючи все вище зазначене можна стверджувати, що формування професійно орієнтованого спілкування за допомогою використання інтернет-ресурсів є актуальним й ефективним, особливо у рамках дистанційного навчання. Універсальність, автентичність і доступність цього засобу навчання впливає також на успішний розвиток професійно орієнтованого читання, оскільки мотивує студентів, стимулює їх самостійну роботу та сприяє розширенню кругозору студентів-філологів.

Список використаних джерел

1. Закон України Про Концепцію Національної програми інформатизації, 1998. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z980075?an=1>.
2. Професійно орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній і вищій школі: проблеми та перспективи: Колективна монографія / Л. А. Сажко, Л. Я. Зеня, О. В. Бирюк та ін. / за заг. ред. Л. А. Сажко. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2015. 225 с.
3. Ситдикова І. В. Комп'ютер поспішає на допомогу. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2004. №1. С. 116-119.
4. Chong C. S. What if? Motivating students in all classrooms with critical incidents. 2020. URL: <https://infocus.eltngl.com/2020/10/23/what-if-motivating-students-in-all-classrooms-with-critical-incidents/>.

Аскерова Ірина Аліївна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янських мов*

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

МЕТАФОРА ЕМОЦІЙ В АСПЕКТІ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Мова є найважливішим і найпотужнішим засобом міжособистісної комунікації, однак, коли йдеться про вираження емоцій та почуттів, навіть найточніші слова не завжди можуть передати всю глибину і багатогранність внутрішніх переживань людини. Ці процеси вербалізації є ще складнішими у випадку спілкування іноземною мовою.

Неоднозначність і суперечливість досліджуваних психічних феноменів призводить до того, що науковці – як психологи, так і лінгвісти – й досі демонструють неоднакові підходи до розуміння сутності емоцій і почуттів та надають їм різних інтерпретацій (А. Вежбицька, Я. Пузиніна, Р. Гжегорчикова, А. Миколайчук, І. Новаковська-Кемпна; Л.І. Ніколаєнко, О.Г. Лозинська та ін.).

Видатний польський поет А. Міцкевич образно і влучно описав труднощі, з якими стикається людина, коли намагається висловити свої внутрішні переживання (переклад М. Бажана):

Моя кохана! Навіщо нам розмова?

Чому, щоб почуття з тобою поділити,
Не можу душу я у душу перелити?
Чому розмінюєм її на дрібність слова,
Яке раніше, ніж до серця долетить,
Змарніє на вустах, в повітрі зникне вмить?

Польсько-австралійська мовознавиця А. Вежбічка в одній зі своїх праць також слушно зауважувала: "Почуття – це щось, що відчувається, а не щось, що переживається в словах. У словах можна записати думки, натомість у словах не можна записати почуттів. Думка є чимось, що має структуру, а тому може відтворюватись у мові. Почуття, за своєю суттю, позбавлені структури, а тому не є виражальними" [8, с. 30]. Представлені спостереження підтверджують і статистичні дані, згідно з якими людина виявляє свої почуття й емоції у 55% за допомогою міміки, у 38% – голосом і лише у 7% словами [7, с. 199].

На думку вчених, людина у сучасному світі є не лише *Homo sapiens*, а й *Homo sentiens* (В.І. Шаховський), а тому проблема емотивності як глибинної властивості мови виражати внутрішні переживання особи є актуальною для сучасної антропоцентричної лінгвістики. Важливим це питання є й для лінгводидактики. Як слушно зауважують польські вчені, що працюють у галузі методики викладання польської мови як іноземної, «у процесі вивчення іноземних мов, яке розуміємо як підготовку учнів до того, аби вони могли віднайти себе в іншому мовно-культурному середовищі, навчання способів вираження емоцій повинно становити обов'язковий елемент процесу глоттодидактики» (Б. Лукашевич); «На заняттях з польської мови завжди є багато простору для вираження емоцій» (А. Серетни) [5, с. 183].

Метою розвідки є розкрити лінгводидактичний потенціал метафори на позначення емоцій та почуттів, а також запропонувати варіанти вправ та завдань, які можуть бути використані для системного засвоєння відповідного матеріалу на заняттях з практичного курсу польської мови як іноземної.

У тематичних та функціонально-поняттєвих каталогах колективної праці «Програми навчання польської мови як іноземної. Рівні А1-С2» за редакцією І. Яновської, Е. Ліпінської, А. Серетни та ін. рубрика «Почуття та емоції» міститься в кожному з рівнів, починаючи від А1. Зокрема, зазначається, що вже на початковому етапі вивчення польської мови учень / студент повинен уміти виражати задоволення / незадоволення, вподобання, здивування, прагнення і бажання [6, с. 23]. З кожним наступним рівнем перелік експресивних функцій збільшується та розширюється, і, наприклад, на рівні В2 він охоплює значний спектр душевних переживань – 19 пунктів, серед яких: задоволення / незадоволення, симпатія і вподобання, антипатія та відраза, здивування, прагнення, бажання, радість, переживання,

смуток, жаль, біль, страждання, гнів, злість, нервування, обурення, співчуття, надія, страх, довіра / недовіра, байдужість, розчарування, прикрість [6, с. 119].

У лінгвістиці та лінгводидактиці виділяють три основні способи об'єктивації емоційних станів – **називання, опис і вираження**. Останнє, у свою чергу, може бути вербальне або невербальне (міміка, жест, інтонація тощо).

Так, номінації та дескрипції емоцій та почуттів у польській мові слугують: абстрактні іменники (*strach, smutek, gniew, radość*); дієслова (*martwić się, cieszyć się*); прикметники і дієприкметники (*radosny, smutny, zmartwiony*); прислівники (*rozpaczliwie (plakać), gniewliwie (mówić)*); аналізми: *odczuwać niepokój*; фразеологічні звороти: *być wniebowziętym, oczy stają w ślup, krew krzepnie w żyłach*.

Засоби експресії емоцій охоплюють усі рівні мовної системи – фонетичний, лексичний, морфологічний, синтаксичний, пор.: *Żaden?! Ktooo??; kawusia, babsztyl; doktory, profesory, faszysty; Jezu Chryste! ojej, ach, nareszcie, niestety, na szczęście* тощо.

Одним із провідних механізмів вербалізації емоцій і переживань є **метафора**. Саме вона є потужним когнітивним засобом відображення дійсності, дає змогу зіставляти і поєднувати у свідомості поняття, які є, на перший погляд, непок'єднуваними, у результаті чого породжуються й функціонують у мові колокації, що позначають невидимі сутності внутрішнього світу людини. Завдяки метафорам створюється яскрава образна палітра психічних переживань людини.

У сучасній лінгвістиці хрестоматійним є твердження творців теорії концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона про те, що метафора пронизує все наше повсякденне життя і проявляється не лише в мові, а й у мисленні та дії. Наша буденна понятійна система, в межах якої ми мислимо й діємо, метафорична за самою своєю суттю, тобто метафора не обмежена сферою мови, самі процеси мислення людини метафоричні. В основі метафоризації лежить процес взаємодії між структурами знань (фреймами, сценаріями, схемами) двох концептуальних сфер – сфери джерела (донорської зони) та сфери мішені (реципієнтної зони). Сфера джерела – конкретніша, відома з безпосереднього досвіду, антропоцентрична – через односпрямовану метафоричну проєкцію «постачає» знаки для менш зрозумілої концептуальної сфери мішені, тож метафора стає містком від очевидного до менш очевидного [3, с. 133].

Відомий ізраїльський письменник М. Шалев зауважував щодо фізичного болю, яке відчуває людське тіло: «Жодна мова не має спеціальних слів, які описують біль. Неможливо описати колір, вагу чи розмір болю. Тому люди змушені говорити: це ніби молоток, що стукає у моїй голові, це як ніби тебе колють голкою. Тобто біль можна описати лише через порівняння і метафори». Слушними ці слова є й по відношенню до вербалізації стану душі [4].

Метафоризація внутрішніх переживань людини у польській мові зумовлена глибинними лінгвокогнітивними та соціокультурними чинниками. Як свідчать результати сучасних семантико-структурних й історико-етимологічних досліджень, основними донорськими зонами метафоричних проєкцій на більшість реципієнтних зон є когнітивні структури концептосфери «Природа» [1]. Емоції осмислюються як субстанція (рідка або летюча): *ktoś jest przepelniony radością, ktoś ma oczy pełne radości, coś napawa kogoś radością, radość zalewa czyjeś serce, ktoś jest pijany z radości, ktoś wpada w radość, fala radości; tryskać wesolością; ktoś jest wypełniony smutkiem, smutek rozlewa się na twarzy, fala smutku; strach napelnia kogoś* та ін.; вогонь: *ktoś rozpala radość w kimś, radość tli się w sercu, czyjeś oczy iskrzą się radością, radość płonie w kimś*; світло, сонце, тепло: *błysk radości, ktoś promieniuje radością* або, навпаки, холод, морок, туман: *komuś zrobiło się zimno wokół serca ze smutku, smutek zamglił oczy, mgła smutku ogarnia kogoś; strach mrozi kogoś* тощо.

В образному трактуванні емоцій важливу роль відіграє екстеріоризація психічних феноменів, тобто представлення їх як чогось окремого від людини, але водночас такого, що перебуває з нею у тісних взаєминах – дружніх (у випадку позитивних емоцій) чи ворожих (для негативно конотованих переживань, що часто осмислюються як хижа істота, яку мучить людину, терзає її, завдаючи болю: *smutek atakuje kogoś / napada, pożera kogoś, smutek rozdziera czyjąś pierś; strach dławi kogoś za gardło, pożera kogoś, strach napada kogoś, miota kimś*).

Дослідження таких контекстів дає змогу відтворити закріпленій у польській свідомості метафоричний «ореол» цих феноменів людської психіки. Звернення до відповідних мовних засобів образності на заняттях з польської мови як іноземної дозволяє розширити уявлення студентів про польську концептуальну картину світу, збільшити словниковий запас, покращити комунікативні навички. Для засвоєння відповідного корпусу лексики і фразеології ми пропонуємо студентам-полоністам різнопланові вправи і завдання, серед яких: на основі наведених стійких асоціативно-образних контекстів з'ясувати, з якими уявленнями пов'язані ті чи інші емоції у мовній свідомості поляків; розкрити концептуалізацію переживань; установити жестовий і мімічний портрет емоції та ін.; на матеріалі текстових зразків – поетичних і прозових – проаналізувати метафоричні засоби (загальномовні та індивідуально-авторські), за допомогою яких вербалізовано емоційні стани ліричних героїв / персонажів художнього твору тощо.

Отже, метафоричні дескрипції відіграють ключову роль у процесі мовної об'єктивації емоцій та відображають унікальний світогляд польського народу. Саме за допомогою метафор описуються складні психічні феномени, які не підлягають безпосередньому спостереженню. Засвоєння цих образних засобів мови відкриває шлях до глибшого розуміння іноземної мови,

допомагає повніше й адекватніше збагнути і передати емоційний зміст висловлювання, що значною мірою підвищує якість міжособистісного та міжкультурного спілкування.

Список використаних джерел

1. Аскерова І.А. Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові. К.: Освіта України, 2007. 226 с.
2. Назарчук Р. Тлумачення механізмів метафоризації в сучасному мовознавстві // HUMANITY, COMPUTERS AND COMMUNICATION (HCC'2015), 22-24 APRIL 2015, LVIV, UKRAINE, 133-135.
3. Шалев М. Інтерв'ю для «Букник-младший». Електронний режим доступу: https://ru.wikiquote.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B8%D1%80_%D0%A8%D0%B0%D0%B%D0%B5%D0%B2
4. Łukaszewicz B. Emocje – kultura – język. Wyrażanie emocji negatywnych w polonistycznej praktyce glottodydaktycznej. Warszawa: Polonicum, 2022. 478 s.
5. Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2 / Pod red. I. Janowskiej, E. Lipińskiej, A. Rabiej, A. Seretny, P. Turka. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2011. 216 s.
6. Szumska D. O emocjach bez emocji // Język a Kultura / Pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000. T.14. S. 199-207.
7. Wierzbicka A. Kocha, lubi, szanuje. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971. 279 s.

Астахова Алла Андріївна

*кдоцент кафедри світової літератури та теорії літератури
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Начкебія Ніна Андріївна

вчитель Ковського ліцею №77, директор музею історії Ковського ліцею №77

МІФО-ФОЛЬКЛОРНІ РЕЦЕПЦІЇ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНА РОЛЬ В ЛІРИЦІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Євген Гуцало писав, що поезія Ліни Костенко відкрита «в космос ... загальнолюдської історії, і та історія – не скам'янілі релікти, а живе дійство, яке начебто продовжує завершуватися і сьогодні» [1, с.510]. І хоч ця образна характеристика пов'язана з особливостями використання поетесою образів історичного та культурного минулого різних народів, але, на наш погляд, може стосуватися образів і мотивів, генетично пов'язаних з міфологією і фольклором. Це теж сприяє розширенню космосу її поезії.

Як відомо, міфологія і фольклор - це невичерпне джерело сюжетів, образів та мотивів. Кожна епоха по-своєму актуалізує теми та проблеми, закладені в міфах, епосах та казках. Звертаючись до міфологічних сюжетів, кожен автор трансформує їх, наповнює іншим змістом, по-новому тлумачить відповідно до думки, яку хоче донести до читача. Це ж можна сказати і про особливості використання міфологічних і фольклорних сюжетів і образів, до яких звертається Ліна Костенко у своїй ліриці. Особливо часто в її ліриці зустрічаються образи античної міфології. В вірші “Климена” поетеса звертається до, мабуть, найвідомішого міфа, міфа про Прометея, але головною героїнею його стає не Прометей, а його дружина. Костенко,